

MIR I SUŽIVOT U OKVIRIMA CRKVE

PROF. DR. VLADIMIR GRUDEN

UVOD

Suživot je problem suvremene opstojnosti Hrvatske. Riječ je o mogućnosti ostvarenja ponovne prostorne i duševne blizine s osobama koje su donedavno u svojem neprijateljskome raspoloženju s polazišta velikonacionalne ideologije, ne birajući sredstva, uništavali materijalna dobra, živote i duševne vrijednosti. Neprijateljstvo pripadnika velikonacionalne ideologije dolazilo je iznenada i neočekivano. Ponovno prihvaćanje suživota s njima za mnoge bi stradalnike bilo naivno i predstavljalo bi samoubojstveni postupak. Suživot s njima bi, za njih, bio svjesno prihvaćanje zla u svojoj blizini.

S druge je strane suživot uvjet koji Hrvatskoj postavlja svijet, i to ne zato da pruži podršku, nego da ne osudi žrtvu. Hrvatska mora, dakle, paralelno s problemom suživota s velikonacionalnim bolesnicima rješavati i suživot s tzv. kulturnim i demokratskim Zapadom. Oprostiti neprijatelju je, osim toga, značajno načelo zapadnog kršćanstva, kojemu pripada i Hrvatska.

MOGUĆNOST SUŽIVOTA

Odluka da se prostorno i psihički stupi u blizinu neprijatelja neizostavno zahtijeva posebnu spremnost pojedinca. Ostvarenje takve odluke uvjetuje posjedovanje posebnih sposobnosti. Za suživot s velikonacionalnim simpatizerima prognanik mora razviti posebne sposobnosti tolerancije. Riječ je o svjesnom prihvaćanju susreta sa zlim i opasnim. U pitanju su dvije opcije, jedna je objektivna a druga subjektivna. Objektivna opcija jest osiguranje životne i imovinske sigurnosti, što se postiže policijskim snagama, vlastitom spremnošću i mogućnošću samoobrane, organizacijom povratnika od svakog iznenađenja i samovolje te stalnom kontrolom ponašanja onih koji su prije dvije godine proigrali svako

povjerenje. Subjektivna je opcija znatno teže ostvariva. Svijest o poteškoćama suživota mora prethoditi odluci. Svatko tko se odlučio za razvijanje sposobnosti suživota mora biti svjestan da se ostvarenjem te sposobnosti mijenja njegova psihička kvaliteta. Riječ je, dakako, o postizanju kvalitetnije osobnosti. To je sekundarna gratifikacija. A sekundarna gratifikacija podrazumijeva odgodu, modifikaciju i sublimaciju primarnih impulsa. Suživot je ostvariv uz stalnu nazočnost opreza i nepovjerenja. Prvi je dojam da se gube osnovne ljudske osobine, no to je samo privid koji ne smije plašiti. Takva osoba, zapravo, nije tjeskobna zbog stalnoga opreza. Ona uživa u svojoj sposobnosti predviđanja i sprečavanja svake neprijateljske djelatnosti svojega susjeda. Možda u takvoj osobi prepoznajemo i obična vjernika. Svaka osoba koja prihvaća Boga i vjeru kao svoju životnu filozofiju i kao model svagdašnje djelatnosti, trebala bi biti oslobođena od tjeskobe. Nije li Bog uvjerenje da za sve postoji rješenje? Pa, ako postoji, čemu onda dvojba? Ne uči li nas naša vjera da je Bogu poznat svaki i najmanji događaj u našem životu? Štoviše, Bog ga zna unaprijed. I zato bismo se umjesto doživljaja patnje trebali pitati, pri svakom neugodnom iznenađenju: Što nam to Bog poručuje? U protivnom se moramo ozbiljno zabrinuti za iskrenost i dubinu naše vjere.

DALJNJE IMPLIKACIJE SPOSOBNOSTI ZA SUŽIVOT

Osoba koju moramo osposobiti za suživot mora ovladati odioznošću i strahom od objekta koji je u unutrašnjem sustavu vrijednosti označen atributom: loš. Visoko integrirana osobnost je ona koja je u sebi objedinila ne samo dobar i loš self, nego i dobar i loš objekt. Kvalitetna osoba je sretna osoba, ona je spremna svaku prijetnju dobrome preobratiti u korist koja služi tom istom dobru. Riječ je o korištenju patnje u svrhu promaknuća vlastite osobnosti. Patnju kojoj Bog »dopušta« da nas posjeti valja prihvatiti kao učitelja. Svaki je mučitelj, zapravo, učitelj, a toga nije ni svjestan. No toga mora biti svjesna žrtva. Patnju koju nismo mogli izbjeći, prihvatimo kao nešto što treba svladati. To ne znači potiskivanje ili negiranje patnje raznim psihičkim metodama ili medikamentima. Patnja i dalje ostaje u svojoj izvornoj kvaliteti i snazi. Uzdizanje sebe iznad patnje, put je k svladavanju te iste patnje. I što nam je patnja, onda, dala? Slikovito rečeno, veću visinu. Prisilila nas je da se uzdignemo više, tj. bliže Bogu.

Osnovna nam je zadaća, u subjektivnu osposobljavanju osoba za suživot, povećati razinu tolerantnosti. Psihodinamsko razmišljanje o toleranciji uključuje sposobnost izdržavanja vlastitih impulsa koji su u našem sustavu vrijednosti negativno označeni. Jednostavno rečeno, svrha nam je da naučimo »podnositi sebe sama«. Jer, patnja je subjektivni doživljaj. Ona je rezultat neostvarenih ideala. A ti su ideali, obično, materijalne prirode. I što se čini kada se ideali ne mogu dosegnuti? Mijenjaju se ideali. Relativiziranje ideala u mnogome nam pomaže u slučaju kada sklad ne možemo postići ostvarenjem ideala; tada ideale prilagodimo stvarnosti.

Materijalne ideale zamijenimo s duhovnima. Nije li Isus jasno i jednostavno upozorio: Neka ti srce ne bude na ovozemaljskim vrijednostima...

Visoko integrirana osobnost je ona koja je u sebi objedinila ne samo dobar i loš self, nego i dobar i loš objekt. Tolerantnost prema lošim dijelovima selfa i objekta znak je zrelosti pojedinca. U djetinjstvu je, zbog slabe tolerantnosti prema zlu, tj. prema lošim dijelovima svoje osobnosti i prijetećih objekata, došlo do raskola. Unutrašnji i vanjski se svijet podijelio na dobar i loš. Taj događaj u ranom djetinjstvu simbolički je lijepo opisan u Knjizi stvaranja. Naši praroditelji su spoznajom dobra i zla izgubili raj. Taj je raskol osnovni uzrok osjećaju krivnje, reaktivne agresivnosti te depresije. Raskol neprestano zahtijeva energetske investicije u proces obrane ili bijega od loših objekata i loših dijelova selfa. Stvara se psihički energetski manjak. Izvorna energija naših nagonskih impulsa, umjesto da sublimira u mentalnu energiju i riješi suprotnost između dobra i zla snagom i tolerantnošću, sve se više prelijeva u obrambene mehanizme i smanjuje kvalitetu osobnosti. Kvalitetna osoba je sretna osoba, ona je spremna svaku prijetnju dobrome preobratiti u korisnost koja služi tom istom dobru. Kasnije ćemo se pozabaviti i tehnikama kojima možemo ponovno krenuti putem poboljšanja psihičke kvalitete života.

Osnovna nam je svrha, u subjektivnu osposobljavanju osoba za suživot, povećati razinu tolerantnosti. Sociolozi smatraju da je tolerancija negativna za zrelost nekoga društva. U pravu su ako se pod tolerantnošću smatra podnošenje društveno štetnih pojedinaca i skupina da rade sve na što ih njihovi nezreli impulsi motiviraju. Psihodinamsko razmišljanje o toleranciji uključuje jedino sposobnost izdržavanja vlastitih impulsa koji su u našem sustavu vrijednosti negativno označene. Jednostavno rečeno, svrha nam je da naučimo »podnositi sebe sama«.

Životno nam je iskustvo pokazalo da ljudi lakše podnose bol i patnju koju im nameće njihova okolina, nego doživljaj vlastite nesavršenosti. Postoji čak olakšanje kada smo patili zbog drugoga. Umanjuje se osjećaj krivnje jer doživljavamo da smo svojom patnjom prošli pokoru i sada imamo pravo nastaviti bezbrižno svoj životni put. Poneko se toliko veže uz svoju patnju da ona preraste u mazohistički užitak. S druge strane, bol i trpljenje koje nam nanose drugi daje pravo na agresiju prema tim drugima, bili oni poznate ili nepoznate osobe. U tome je velika opasnost nedovoljno učinkovitog stava prema agresoru. Nesvjesno mu ostavljamo mogućnost da nas i dalje uspješno ugrožava i oštećuje. I zato je, kao preduvjet ukupne edukacije za suživot, važno prepoznati mazohističke dijelove svoje osobnosti, te ih popraviti ili bar ne izložiti na korištenje neprijatelju.

Kao što je bol u tijelu upozorenje na propadanje tkiva kojega uzrok treba ukloniti, tako je i patnja, bilo kojega oblika, znak da nešto remeti naš sklad i da treba ukloniti uzrok disonancije. Psihološkim rječnikom, u pitanju je nesklad između naših ideala i njihovih ostvarenja. Običaj je da se, pod svaku cijenu, nastoji dostići ideal. Rijetko se pitamo kako smo postavili naše ideale. Najčešće je to inercija iz djetinjstva, ili smo robovi običaja i navika. Relativiziranje ideala

u mnogome nam pomaže da, kada sklad ne možemo postići ostvarenjem ideala, ideale prilagodimo stvarnosti. Da bismo uklonili sumnju u mogućnost da je ovo oportunistički postupak, ponovimo tvrdnju da su nam ideali slučajno ucijepljeni u osobnost i da ne predstavljaju apsolutnu kategoriju.

I tako se postaje vrednijim, vrednijim u smislu veće blizine Bogu. Za Židove se govori da su izabran narod. U čemu su oni izabrani? U patnji. Njihova je povijest povijest patnje i progona. I patnja im je pomogla da budu izabrani. No, i svaki je kršćanski mučenik na taj način izabran. U posljednje vrijeme možemo tvrditi za hrvatski narod da je izabran. I neka njegova patnja bude učilište oplemenjivanja duha i puta prema Bogu.

Kao preduvjet ukupne edukacije za suživot važno je, kako je već spomenu- to, prepoznati i mazohističke dijelove vlastite osobnosti, te ih popraviti ili bar ne izložiti na korištenje neprijatelju. Mazohizam je krivi oblik rješavanja problema patnje. Mazohist, umjesto da nadvlada patnju, pretvara je u užitak. Stoga ide ususret patnji. On je traži, izaziva i proizvodi. Postaje njezinim ovisnikom. A ovisnost je, zapravo, grijeh.

Iz opisanog praktičnog psihološkog postupka nužno proizlazi pitanje: postoji li, onda, nešto apsolutno čemu treba težiti? Da, i to je mir; to je naš unutrašnji mir, unatoč svemu. Ne smije postojati ništa vrednije od toga mira. Religioznim rječnikom, to je uzimanje Boga za najviši objekt u našem unutrašnjem sustavu vrijednosti. Može li onaj koji je uvjeren da je pravi vjernik tvrditi suprotno? Došlo je, konačno, vrijeme da budemo praktični vjernici, a ne samo deklarativni. U slučaju problema suživota, ako nam je unutrašnji mir stalna misao vodilja, nema opasnosti da ćemo pogriješiti.

Prihvatimo li maksimu da je mir najviši ideal, tada nema iskušenja. Takav je stav velika hrabrost. Učinit će nam se da smo iznevjerili neke moralne ljudske norme. Ljudski je moral relativan. Ne treba osjećati krivnju kada ne slijedimo običaje, navike, odnosno predrasude. Najbolji primjer pravog odabira ideala je Abraham. Po volji Boga bio je spreman žrtvovati svojega sina. Nije mu bilo lako. Dvojbu između ljubavi prema jedincu, kojega je dugo čekao, i prema jedinom Bogu, rješio je u Božju korist. Postupio je prema prvoj Božjoj zapovijedi: »... i nemaj drugih bogova osim mene«, premda je još tada nije poznavao.

Uklonimo još jednu predrasudu. Prihvaćanje suživota s dosadašnjim neprijateljem ne znači pokoravanje njegovim uvjetima komunikacije. Njegovi su postupci dovoljno dokazali da pripada svijetu zla. No, mi ga zbog toga ne mrzimo. Ne mrzimo ga jednostavno zato što bi nas mržnja uznemirila. Mržnja nije ni Bogu draga. Ne iz nekog inata, nego iz ljubavi prema nama. Zna Bog koliko zla mržnja donosi onome od koga je potekla. A mržnja nam, osim toga, ne bi osigurala dovoljno opreza i objektivnosti u prepoznavanju obnovljena neprijateljstva i lukavosti. Ne ulazimo u suživot »odozdo«, nego »odozgo«. Dolazimo kao igrači, a ne kao igračke. Mi se ne postavljamo iznad njih, oni su se već postavili ispod nas. Na taj smo način u mogućnosti i da ih preodgojimo.

Možda će se u ponekom povratniku pojaviti, pri takvom razmišljanju, tjeskoba i krivnja što se postavlja iznad svojega bližnjega. Prepoznamo da se mi ne postavljamo iznad njih, oni su se već postavili ispod nas. Zar da roditelj

osjeća krivnju što uzima odgoj svojega zločestoga, pa i dobroga, djeteta u svoje ruke. A naši dosadašnji neprijatelji pokazali su se zločestima. I primjerenije ih je smatrati zločestom djecom, nego zločestim učiteljem. Bolje je to i za njih. Postoji bar mogućnost da ih se preodgoji. Istodobno smo izbjegli mogućnost da nas izigraju. Ovakav stav nosi u sebi i veliki napor. Lakše je biti opušten i vjerovati drugome, pa i pod cijenu prevare. Da, to je lakše ali nije primjereno zreloj i kvalitetnoj osobi. I ne treba se plašiti da ćemo cijelo vrijeme, s napetom oprežnošću, trošiti svoju psihičku energiju. Postupno će se taj oprez automatizirati, i mi ćemo jednostavno postati »takvim«, tj. kvalitetnijima.

U tijeku suživota naša će kvaliteta rasti. Neprijatelj (dosadašnji, a možda i stalni) neprestano će izmišljati nove zamke da nas uvjeri u svoju dobronamjernost, i mi ćemo biti stalno prisiljeni otkrivati te nove zamke i preustrojavati svoju osobnost na nove uvjete.

Naš se objekt budućega suživota pokazao dosada i mađioničarem riječi. Svaki je svoj postupak znao opravdati. Za njegove uvjerljive laži moramo naći svoj stalni stav. S njim ne smijemo raspravljati, k njemu se dolazi sa zahtjevima. Ali to ne znači da se i na tome području ne možemo postaviti iznad njega. Odisej je znao da je očaravajuća pjesma sirena jača od njegove volje da joj se odupre. I zavezao se za jarbol. Čuo je pjesmu, ali se prethodno osigurao da joj ne podlegne. Isto ćemo tako i mi morati biti spremni na to da će nam naš susjed vješto opravdati sebe i pokušavati nas čak uvjeriti u našu krivnju. Ako smo na to spremni, tada i za njegove uvjerljive laži možemo naći protuotrov. Neka nam tzv. argumenti ništa ne znače. Upoznali smo se već s tim njegovim oružjem i zato s njime ne smijemo i ne trebamo raspravljati. S pripadnicima velikonacionalne ideologije se ne raspravlja, k njima se dolazi sa zahtjevima. Bez suvišnih rasprava i zaključaka. Naizgled moramo biti tvrdoglavi u svojem uvjerenju da smo u pravu, što ćemo dosegnuti i u logici, ali možda ne onoga trenutka kada bismo se upustili u raspravu. Oni, naime, raspolažu već gotovim setovima sudova i zaključaka u svoju korist. I ako smo prisiljeni donijeti neki zaključak, odgodimo ga. Vrijeme ide nama na ruku.

Oprez i nepovjerenje, s kojima smo započeli suživot, katalizatori su našega zrenja. Sada ne ostvarujemo svoju gratifikaciju u odnosima s ljudima, kako se to događalo ranije. Sve smo više usmjereni na vlastita događanja. Kao dosada, u nama i dalje postoji potreba za zaštitom, za kontaktom, odobravanjem, kompeticijom i drugim društvenim potrebama. Kroz sve smo te potrebe, zapravo, dokazivali svoju vrijednost u odnosu na druge. Ali takve nas potrebe vrlo često dovode do ovisnosti o drugim ljudima. Te su potrebe bile učvršćivač naše naivnosti. Sada se više ne natječemo s drugim ljudima. Više ne tražimo zaštitu kod svojega susjeda, niti nam je potrebno njegovo odobravanje kako bismo prepoznali svoju vrijednost. Jedina nam je mjera osobne vrijednosti naš mir, koji smo postigli unatoč svim razočaranjima s kojima smo krenuli u suživot. Ostali smo mirni premda smo znali da se približavamo objektu koji smo označili zlim. I taj mir razvijamo i dalje. On se neće pojaviti odmah kada se odlučimo za suživot. Njega ćemo osvajati kroz mukotrpne susrete sa sobom samim. Često ćemo se razočarati u sebi samome. Ali to može biti samo privremeno. Kao što je dio naše

domovine samo privremeno okupiran (bez obzira na to koliko vremenski dugo trajala ta privremenost), isto tako možemo i mi privremeno biti nezadovoljni, plačljivi, ustrašeni. Usmjerimo pozornost na mir, razvijmo vjerovanje u njega, a kada nam on postane najviša vrijednost, tada neće biti teško, njemu »za ljubav«, prestati tugovati, plašiti se ili biti nemiran. Na taj se način, nema sumnje, razvija nova osobnost. Jedino ona može biti sposobna za suživot. Eto, tako izgleda praktično obavljanje vjerovanja. Međuljudski su odnosi sekundarni. Uspostavili smo svoj suživot s Bogom. I nitko nam drugi nije potreban. I svatko je dobrodošao tko želi živjeti u suživotu s Njim. Ne sa mnom, nego s Njim, koji je pokraj mene jer sam ja pokraj Njega. Ostajemo uporni i tvrdoglavi u svojoj ljubavi prema Bogu, bez obzira na uvjete koje nam postavlja okolina. Mirno možemo tražiti da se oni prilagode nama, a ne mi njima. A ako se ipak prilagođavamo njihovim zahtjevima, tada je to samo privremeno, sa svrhom da im damo vremena da zavole Istinu.

Naša opreznost nam ne služi samo kao zaštita od neprijatelja. Ponekad i naš prijatelj može poželjeti da nas iskoristi za neke svoje ciljeve. Ovako istrenirani brzo ćemo zapaziti njegov plan i spriječit ćemo ga u njegovoj provedbi. Nismo li to već pokazali brzom reakcijom na neočekivano neprijateljstvo fundamentalista?

Da se ne bi stvorilo mišljenje kako odbacujemo i ponizujemo one s kojima krećemo u suživot, mi sebe nudimo kao model identifikacije. Požele li naši dosadašnji neprijatelji krenuti istim putem kojim i mi prolazimo, veselit ćemo se ako se žele s nama poistovjetiti. Lakše ćemo izmjenjivati osobna iskustva i tako sve brže i učinkovitije rasti prema novoj i kvalitetnijoj osobi.

Kvalitetnija osobnost lakše se snalazi i na trgovačkom zapadu. Zapad je, u svojem iskustvu međusobne konkurencije i poslovnog opreza, daleko odmakao. No, sposobnost za suživot može se vrlo dobro presaditi i na poslovne odnose, te možemo postati uspješni konkurenti sa susjedima na Zapadu.

Ne plašimo se predočenoga modela osobe sposobne za suživot. Ne trebamo, a i ne možemo ga stvoriti »preko noći«. Godinama će se u nama graditi novo ustrojstvo. Budimo zadovoljni s malim, tj. s jednim korakom. A zatim slijedi slijedeći korak, i tako postupno do cilja...

Naizgled moramo biti tvrdoglavi u svojem uvjerenju da smo u pravu. A ako smo prisiljeni donijeti neki zaključak, odgodimo ga. Vrijeme ide nama na ruku. No, nije riječ o tvrdoglavosti. Riječ je o uvjerenju u vlastite stavove. Naši su stavovi plod dugogodišnja suživota s Bogom i zašto bismo ih mijenjali kada idemo u suživot s ljudima, s tzv. neprijateljima. Mi odbacujemo snagu logike kojom se služi naš neprijatelj u svrhu lažnog prikazivanja svojega ponašanja. »Credo quia absurdum« – vjerujem jer je to apsurdno, tj. nelogično. Za vjeru ne treba logika. Kada bi se Bog dokazivao logično, tada to ne bi bilo vjerovanje nego znanost. A znanost je ograničena prema božjoj beskrajnosti. I zato, kada pristupamo sugovorniku s uvjerenjem koje smo stekli suživotom s Bogom, ono je snažnije od svake logike, ono se smije dokazima. Za neupućena promatrača to je tvrdoglavost. Pa i jest kada postoji pitanje: Bog ili čovjek. Tvrdoglavo smo na strani božje istine, kojoj ne treba izvod, logika ili suđenje.

Još nas jedan prigovor »dobronamjernih« ili vlastite savjesti može zakočiti na putu k izgradnji novoga vlastitoga ustrojstva. To je sumnja da nastojimo stvoriti nadčovjeka. Nadčovjek asocira na fašizam i može stvoriti odbojnost. Čuvajmo se da se tu, iza takvoga »opreza«, nije skrila lijenost ili zavist onih koji više neće moći manipulirati s nama kada nam ne mogu ponuditi neurotske ili »primitivne« vrijednosti kao mamac da im služimo. Nama nije svrha da vladamo ljudima, nego da vladamo sobom. Željati biti kvalitetniji nije grijeh. To od nas traži Isus, koji želi da mi budemo u Njemu i On u nama. Nije svetogrđe pokušati uroniti u božanstvo. Moramo nasljedovati Isusa, a ne samo slijediti ga. Isus nam je pokazao kako se može svladati patnja, pa i smrt. Njegova je patnja bila vremenski ograničena. Samo za kratko vrijeme dok je bio vezan uz svoju ljudskost. Kada se više približio svojem božanstvu, postao je sretan. I dogodilo se da se i čovjek, a ne samo Bog uzdigao iznad patnje i smrti, i na taj ih način svladao.

Da se ne bi stvorilo mišljenje kako odbacujemo i ponizujemo one s kojima krećemo u suživot, mi sebe nudimo kao model identifikacije. Na isti način na koji je Isus ponudio sebe cijelome svijetu.

Kvalitetnija osobnost lakše se snalazi i na trgovačkom zapadu. Sposobnost za suživot može se vrlo dobro presaditi i na poslovne odnose, pa možemo postati uspješni konkurenti susjedima na Zapadu. Naučili smo uzdići se iznad materijalnih vrijednosti. Ne može nas ništa toliko oduševiti ili razočarati da zaboravimo svoj unutrašnji mir.

SUŽIVOT KAO TERAPIJA

Suživot je terapijski postupak. Riječ je, zapravo, o terapiji paranoičnosti. Spoznaja povratnika da je riječ o susretu s paranoičnim ustrojima koje svojim dolaskom i suživotom, zapravo, liječimo, upućuje na veliki problem ostvarenja suživota, jer nam je iz psihijatrijske prakse poznata teškoća u liječenju paranoičnosti. S druge strane, iskustvo pri ostvarenju suživota može pomoći kao model terapije paranoičnih projekcija. U tijeku razgovora s ranijim zarobljenicima iz Vukovara doznaje se da su im pripadnici velikonacionalne ideje često priznavali da su oni, tj. zarobljenici, bolji od njih, stražara. Neprijatelj je upoznat s brigom koju Hrvatska pruža bivšim zarobljenicima i prognanicima. Projektivni mehanizmi i agresivni impulsi nisu se, u toj spoznaji, međutim, nimalo smanjili. Velikonacionalna sumanutost s pretežno paranoičnim simptomom suviše je gratificirajuća da bi je sekundarni proces mogao potisnuti. Nikakvo uvjerenje, znači, ne pomaže pri pokušaju ostvarenja suživota. Objekt paranoične projekcije, tj. povratnik, prihvaćajući suživot s takvim bolesnikom, pokazuje da nije razoren, čime se, dijelom, umanjuje sekundarna tjeskoba paranoične osobe. Suživot, nadalje, kontejnira agresiju paranoične osobe. Smanjenjem agresije ostvaruje se mogućnost identifikacije pripadnika velikonacionalne ideologije sa zrelijim objektom koji je sposobniji za sublimaciju. Objekt, tj. ranije progonjeni pripadnici drugih naroda, mora biti educiran za takav oblik terapije. On sam postupa kao terapeut: čuvajući svoj tjelesni integritet, igra svoju, ne bolesnikovu igru.

Potrebno je upozoriti na obrambene mehanizme velikonacionalnih pristalica i sada, kada je proces suživota počeo ili se nastavlja na mjestima gdje nije bilo otvorenog neprijateljstva. Pripadnik velikonacionalne ideologije, koji je se nije odrekao, prepoznaje se po redovito formalnoj osudi agresije, no on još uvijek ima neki »ali...«. Pri tome kritizira vlast, upućuje na sporadična neprijateljstva »i s druge strane«, ili pronalazi periferne i nebitne propuste kod svojega sugovornika.

PUTOVI OSTVARENJA SPOSOBNOSTI ZA SUŽIVOT

Na koji se način educiraju osobe koje su spremne privratiti suživot s neprijateljem? A neprijatelj je za njih najčešće svaki pripadnik nacije koja je, u ime iste nacionalnosti, svoje unutarpsihičke napetosti razrješavala njihovom eksteralizacijom. Prije svega, valja računati na motivaciju povratka u dosadašnje mjesto stanovanja. Ne treba zaobići ni želju za avanturizmom. Pokušajmo, naime, povratnike usporediti s osvajačima hladnih ili pustinjskih krajeva. Te su osobe svjesne životnih opasnosti, ali ipak se, duševno i materijalno opremljeni, upuštaju u avanturu. No, najznačajniji postupak u stjecanju sposobnosti za povratak jest razrješenje odioznosti prema osobi s kojom se ostvaruje suživot. Razrješenje odioznosti ne znači negiranje paranoičnosti niti prihvaćanje neprijateljeve racionalizacije. On ostaje za subjekt i nadalje loš objekt. Prihvaćajući suživot, ostvaruje se u subjektu osobna reintegracija najranijeg obrambenog mehanizma – splittinga. Splitingom se, u ranom djetinjstvu, rješavao konflikt bliskosti dobrog i lošeg objekta, dobrog i lošeg dijela selfa. Ponovnim unificiranjem tih kontrarnih kategorija stječe se sposobnost suživota s prijetećim objektom. Tako osposobljen povratnik ne reintegrira dobar i loš objekt zbog svojega budućeg susjeda. On to čini zbog sebe i primarnog narcizma koji nosi konstruktivnu dimenziju osobnosti. Uspostavlja se samopoštovanje, koje postaje važnim instrumentom zrelosti. Ostvarenjem takve osobnosti, barem djelomično, dobivamo zrelost pojedinca koji znatno lakše rješava i ostale životne dvojbe koje su postale najvećom prijetnjom suvremenu životnom skladu. Kontratransferno gledano, terapeut koji je ostvario osobnost s reintegriranim, ranije rascijepljenim objektima, sposoban je i za terapijski pristup paranoidnu bolesniku. Reintegracija selfa i ukidanje splittinga postiže se individualnim i grupnim psihoterapijskim tehnikama koje koriste restrukturirajuće (psihodinamske i egzistencijske) i autosugestivne tehnike.

Narcisoidnost, koja je u osnovi velikonacionalnih težnji, reaktivna je formacija neintegrirane osobnosti zbog tjeskobne prijetnje parcijalizaciji selfa. Ta je prijetnja posljedica nazočnosti intenzivne agresije, koja inhibira integraciju selfa.

Riječ je o radikalnoj, nerazumljivoj i zastrašujućoj promjeni u komunikaciji s okolinom. Paranoidno ustrojena osoba nudi, bez većih zahtjeva, s prividnom ravnodušnošću koja nastoji biti logična, heteroklitna (tj. čudnu, nastranu) masu doživljaja, percepcija, slika, razmišljanja i uvjerenja, koji su iracionalni i koji, ni u kojem slučaju, ne mogu izazvati odobravanje sugovornika. Uvijek su prisutni

dojmovi transformacije, neobičnosti i tjelesne nepripadnosti. Prisutan je sindrom vanjskog utjecaja.

Osposobljavanje povratnika i drugih osoba koji trebaju ili namjeravaju ostvariti fizičku blizinu sa sadašnjim stvarnim ili potencijalnim neprijateljem, započinje, najprije, informacijom. Informacija nosi težište na potrebi stjecanja posebnih sposobnosti u onih koji su se odlučili za suživot. Još jednom valja naglasiti da je najprije potrebno ostvariti fizičku sigurnost, a tek onda možemo i moramo uključivati duševnu prilagodbu.

Na prvom mjestu informacija o sposobnosti za suživot jest tolerantnost prema zlu. Zlo ne treba uljepšavati ni zbog kakvih obzira. Svakoj osobi koja je agresora ili svojega mučitelja doživjela kao zlo, valja dopustiti slobodu takvoga suda. Pokušaj da se suživot ostvari umanjnjem intenziteta takve ocjene, rezultat će zbunjenošću ili neurotskim reakcijama. Svatko treba osjetiti samopoštovanje i pri nedvojbenoj ocjeni zla zlim. I tek sada dolazi spremnost da se bude tolerantan prema tome zlu, bez obzira na to kakvo je ono. Tolerantnost znači snagu, a ne slabost. Ona postaje snagom kada se uzdigne iznad onih koji su označeni kao nositelji zla. Povratnik, nadalje, stavlja mir iznad svih drugih vrijednosti. Njegov je mir rezultat unutrašnjeg procesa, u kojemu se sve neposredne reakcije odgađaju.

Ove se informacije daju na predavanjima, u tisku te izdavanjem knjiga koje postaju udžbenici suživota.

Uz informacije, odnosno stjecanje znanja o toleranciji zla, povratniku je potrebno i osobno emocionalno iskustvo. Ono se najlakše postiže izravnim kontaktom sa stručnjacima. Dosadašnji je rad pokazao da je najpovoljniji oblik tih susreta skupina. Skupina ima svoj potencijal, svoju dinamiku, razrađenu tehniku i dobru teorijsku osnovu za uspješnu pretvorbu dosadašnjeg emocionalnog ustrojstva u ustrojstvo koje je sposobno podnijeti suživot. Najbolje je vježbalište skupni seting. Skupna interakcija sa svojim projektivnim i identifikacijskim mehanizmima, fenomenom »ovdje i sada« te grupnim zrcaljenjem, ostvaruje razumijevanje skupnog zbivanja, koje voditelj vješto usmjerava prema problemima suživota.

U skupinama se raspravlja o osobnim stavovima prema problemu povratka. Raspravlja se i o svim drugim vlastitim problemima koje ima pojedini član skupine. Posebna se pozornost usmjeruje na doživljaje »ovdje i sada«. Poneki se član skupine neće složiti s drugim članom. Razvit će se emocionalna reakcija. I kada je riječ o agresiji, voditelj zaustavlja raspravu i pomaže članovima skupine da osvijeste svoje osjećaje, da ih pokušaju podnijeti. Pritom se ne opravdava ni reakcija ni sugovornik. Ovdje se cijeni svačiji doživljaj. Ali se, istodobno, osvještanjem doživljaja pojedincu pomaže da ga podnese. Skupina je dobro vježbalište ovakve tolerantnosti.

Posebno se usmjeruje pozornost na osobe koje će zauzimati rukovodeći položaj u bilo kojoj ulozi. One moraju u potpunosti ovladati programom odgoja za suživot, kako bi svojim primjerom poticali i ispravljali ostale. Upozoravat će ostale i na eventualno nove, nepredviđene okolnosti, kako bi se pučanstvo na

vrijeme pripremla na dodatne napore. Ni u kojem slučaju ne treba zanemariti i suradnju s organima vlasti i policijom, koji bi trebali intervenirati kada problemi ne pripadaju više samo unutrašnjoj stvarnosti nego i vanjskoj.

Rad na sebi je integralan čimbenik svake pretvorbe vlastite osobnosti. U tijeku skupnoga rada članove grupe se uvježbava za introspekciju i empatiju. Za takav je postupak potreban određen napor. Nemoguće je taj proces ostvariti u kontinuitetu. No, potrebno je, što je moguće češće, »sjetiti se« pitanja: Što ja sada doživljam? Pritom se zapažaju male i na pogled nebitne psihičke pojave. Osim emocija, u okvir samopromatranja dolaze i razni tjelesni osjećaji te misaone asocijacije. Ovaj postupak odgađa promptnu reakciju koju, inače, uvjetuje pojava emocije ili asocijacije. Moguće je odgoditi reakciju i pričekati nove ideje iz spontaniteta, koje su konstruktivnije od provobitnih. Za takav je postupak potreban određen napor. Navika smanjuje frustraciju toga napora. Osvještenjem unutrašnjeg doživljaja mijenja se asocijativna sloboda. U našem se duševnom prostoru ne pojavljuju iste asocijacije koje se pojavljuju kada nisu objekt pozornosti. Sigurno je da su nove asocijacije kvalitetnije i da su kontrolirane. Prepoznavanje vlastitih emocionalnih reakcija usko je vezano i s prepoznavanjem tuđih emocija. Naše su emocije nesvjesne i često su posljedica rezoniranja na tuđe emocije, koje ne možemo prepoznati po vanjskom ponašanju sugovornika. Poznavanjem svojih reakcija prepoznamo i tuđe emocije. Govorimo o empatiji. U slučaju suživota to je važna tehnika otkrivanja emocionalnih impulsa kod sugovornika. Tim je putem onemogućeno ponovno iznenađenje. Bez obzira na slatkorječivost i logično uvjeravanje u lojalnost, empatija nam pomaže da otkrijemo pravu istinu o osjećajima i namjerama osobe s kojom ostvarujemo suživot. Praktički, čim osjetimo da u našim odnosima »nešto ne valja«, pojačajmo oprez i potražimo izvor svojega nemira u skrivenim, negativno polariziranim emocijama svojega susjeda.

ZAKLJUČAK

Suživot je moguć samo ako smo za njega osposobljeni. A ta se sposobnost stječe posebnim odgojnim procesom. Uz odgoj djece, obvezatan je i odgoj odraslih, pogotovo roditelja.

Potrebno je, prije svega, onima koji se pripremaju za suživot s dosadašnjim a možda i budućim neprijateljem, dopustiti da tog neprijatelja smatraju lošim objektom. Njihov je zadatak naučiti tolerantnost prema emocijama koje su usmjerene prema tome zlu. I to je okosnica sposobnosti za suživot. Ne traži se, dakle, negiranje opasnosti i potiskivanje nepovjerenja, nego svjesno prihvaćanje suživota, unatoč odbojnim stavovima. To, u svakom slučaju, traži posebnu kvalitetu osobnosti. Put takvome sazrijevanju vodi kroz emocionalno iskustvo. Instrument emocionalnog iskustva je skupna dinamika. U skupini se osvješčuju skupni odnosi. U rukama vješta voditelja, skupina postaje poligon za imitaciju odnosa koji se očekuju u susretu s osobama s kojima se odlučilo ostvariti suživot.

Introspekcija i empatija stalni su čuvari uspješnog ostvarenja suživota. Stalnim promatranjem vlastitih emocija možemo odgoditi neposrednu reakciju i planirati učinkovitiji postupak. Empatija je razumijevanje tuđih emocija preko vlastitih, koje su nesvjesna reakcija na njihove skrivene namjere. Smanjuje se mogućnost ponovne tragedije iznenađenja.

Opisani model osobe sposobne za suživot, idealan je prototip. Ne treba biti frustriran ne ostvari li se, u potpunosti, zadani cilj. No, mnogo znači krenemo li k njemu i postignemo li bar dio tih sposobnosti za suživot.

Literatura

1. Klain, E. (1922), Yugoslavia as a group, Croat. Med. J, 33 (War Suppl 1) 3–13.
2. Kern, J., Ivanković, D., Kujundžić, M., Dragun, D., Vuletić, S. (1992); Migratory Dynamics Due to the War in Croatia, Croat. Med. J., 33 (War Suppl. 2) 101–105.
3. Freud, S. (1969), *Gesammelte Werke*, S. Fischer, Frankfurt am Main.
4. Enciklopedija psihijatrije (1990), Nolit, Beograd.
5. Gruden, V. (1992), Psychologic Sources of the Serbian Agression against the Croats, Croat. Med. J., 33 (War Suppl. 2), 6–9.
6. Greenson, R. R. (1973), *Technik und Praxis der Psychoanalyse*, Ernst Klett, Stuttgart.
7. Laplanche, J., Pontalis, J. B. (1967), *Vocabulaire de la psychanalyse*, PUF, Paris.

Summary

PEACE AND LIVING TOGETHER IN FRAME OF THE CHURCH

Living together in peace between refugees and their persecutors is the imperative of Europe and World, of our own consciousness and catholic belongings. The psychotherapeutic point of view does not allow us suppression and negation of fear in front of aggressor's cruelty. The human being experiences his persecutor as an evil without willingly participation. The notion of evil includes a confidence.

Catholic belongings encourages and strengthens us in bearing that evil. We don't need a pretended consolation that an evil is not the evil. It exists in a human being parallelly with the universal goodness of the God. The best fight against the evil is its assimilation. On this way the most exemplary form is living together. A returner must qualify himself for living together with evil (whom he experiences as the enemy) before his return. The enemy can be loved but not trusted. Love without confidence is the

solution of consciousness which orders us the exemption and comprehensions by which we recognized that evil. It is possible to have the trust only in God.

The way of living together with an evil introduced to us Jesus, the son of God. He directed himself towards suffering and death, not to enjoy in them but to conquer them, and to enjoy in his human victory over them, besides the confidence in the Father – God. A returner should imitate Jesus, as Toma de Campis says very nicely. Identification with Jesus is also his wish, because in this way we made identification with God too, at which sight we are created. The condition of return in heaven is in accepting good and evil. Our great grandparents were frightened from the comprehension of good and evil. This split of truth on good and evil is the cause of all suffering of his heirs viz, the total human being. The acceptance of devil, as a possible category of existence, besides God, is at the same time the victory over him.

Starting from the believe that in every person exists besides the »receiver« for the voice of devil, the »receiver« for God's truth of accepting the living together which will force up to now enemies on the resonance of good in themselves. In this way is also achieved educative influence on recent bearers of evil, allowing them, through conciliatory behaviour of the returner, to accept God's laws.